

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาพลเมืองให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง จะเป็นพื้นฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน ถ้าได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพในปัจจุบันย่อมเป็นพลังที่สำคัญของชาติในอนาคต การที่เด็กจะมีสุขภาพสมบูรณ์ได้นั้น อาหารเป็นปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัยสี่ที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต การได้รับอาหารบริโภคที่ถูกต้องเหมาะสมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อช่วยให้มีการเจริญเติบโตที่สูงใหญ่ได้สัดส่วน มีสุขภาพแข็งแรง (แผนอาหารและโภชนาการแห่งชาติตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539) เด็กวัยเรียนเป็นกลุ่มประชากรที่กำลังเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและสมอง ต้องใช้สติปัญญา และสมรรถภาพในการเรียน และการออกกำลังกายต่าง ๆ รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาของร่างกาย (สุภาพสวนปาน, 2537)

ภาวะทุพโภชนาการในเด็กวัยเรียนไม่พบปรากฏอาการชัดเจนนัก แต่จะพบออกมาในลักษณะน้ำหนักต่ำกว่ามาตรฐานหรือภาวะผิดปกติอื่นๆ เช่น อาการซีด แผลมุมปาก เลือดออกตามไรฟัน และผิวหนังแตกแห้ง เป็นต้น แม้ว่าผลกระทบจะไม่รุนแรงถึงขนาดที่จะทำให้เด็กตายได้ เช่นเดียวกับในวัยทารกและวัยก่อนเรียนก็ตาม แต่ภาวะทุพโภชนาการจะส่งผลทำให้เด็กวัยเรียนมีสุขภาพอ่อนแอ เจ็บป่วยและขาดเรียนบ่อย ขาดความกระตือรือร้น และไม่มีสมาธิในการเรียน ซึ่งจะส่งผลทำให้มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำ (ภารดี เต็มเจริญ, 2529) จากรายงานการเฝ้าระวังภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียนอายุ 5-14 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 จนกระทั่งสิ้นสุดแผนพัฒนาสาธารณสุขฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) พบว่านักเรียนที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ มีประมาณร้อยละ 17.8 หรือประมาณ 1.3 ล้านคน (กองอนามัยโรงเรียน, 2534) ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ร้อยละของนักเรียนประถมศึกษาที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ปีการศึกษา 2528-2532

ภาค	ปีการศึกษา				
	2528	2529	2530	2531	2532
เหนือ	14.8	13.6	17.6	20.8	16.8
ตะวันออกเฉียงเหนือ	19.2	17.2	22.7	19.4	20.9
กลาง	6.3	8.3	11.6	11.6	10.8
ใต้	9.3	19.7	21.7	21.8	20.8
รวม	12.4	15.1	19.2	18.2	17.8

แหล่งข้อมูล : กองอนามัยโรงเรียน กระทรวงสาธารณสุข

จากตารางเมื่อจำแนกตามภาคพบว่า นักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มากที่สุดถึงร้อยละ 20.9 ปัญหาทุโภชนาการจึงยังเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเกิดจากสาเหตุพื้นฐานหลักคือ ความยากจน และความรู้เด็กซึ่งเป็นสมาชิกครอบครัวก็ได้รับอิทธิพล การบริโภคอาหารจากครอบครัวโดยตรง พฤติกรรมการบริโภคอาหารในแต่ละครอบครัวก็จะมี ความแตกต่างกันไปตามลักษณะของท้องถิ่น เนื่องจากชนบทร่มเย็นประเพณีวัฒนธรรม ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความรู้ภูมิหลังของแต่ละครอบครัว

เมื่อเด็กเข้าสู่โรงเรียนสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัวเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคมากขึ้น โรงเรียนประถมศึกษาเป็นที่รวมของเด็ก ซึ่งเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโต เด็กเหล่านี้ต้องใช้ชีวิตอยู่โรงเรียนวันละประมาณ 7 ชั่วโมง หากไม่ได้รับการปลูกฝังนิสัยพฤติกรรมการบริโภคให้ดีแล้ว ก็จะเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการมีภาวะทุโภชนาการ การแก้ปัญหาทางโภชนาการจึงต้องเริ่มต้นศึกษา พฤติกรรมการบริโภคอาหาร ควบคู่ไปกับการหาแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไข โดยวิธีการโภชนาการ (นันทิยา เกิดวิชัย, 2532) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาค

ตะวันออกเจียงเหนือ พื้นที่เป็นที่ราบสูงลักษณะของดินเป็นดินทราย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเกษตรกรรม ผลผลิตอาหารไม่เพียงพอ ต่อจำนวนประชากรทำให้ เด็กส่วนหนึ่งที่มีฐานะเศรษฐกิจทางด้านครอบครัวต่ำ ต้องประสบกับปัญหาภาวะทุพโภชนาการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จากรายงานการเฝ้าระวังการเจริญเติบโตของนักเรียนอายุ 5-14 ปี โดยการชั่งน้ำหนักประจำปีการศึกษา 2536 พบว่ามีนักเรียนน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ อยู่ถึงร้อยละ 17.20 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี, 2536) ซึ่งในแผนสาธารณสุขฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 ได้กำหนดเป้าหมายดำเนินงาน การเฝ้าระวังการเจริญเติบโตในนักเรียนอายุ 5 -14 ปี ให้มีน้ำหนักต่ำกว่ามาตรฐานไม่เกินร้อยละ 7

จากข้อมูลและสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กวัยเรียนว่าเป็นอย่างไร และส่งผลต่อภาวะโภชนาการของเด็กประการใด โดยเลือกศึกษาในเด็กวัยเรียน ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากเด็กในวัยนี้มีวุฒิภาวะและความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพมากกว่าวัยอื่น ๆ (วสันต์ ศิลปสุวรรณ, 2534) อีกทั้งเด็กในวัยนี้ ได้ผ่านการเรียนรู้และปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคอาหารมาจากครอบครัวและโรงเรียนแล้ว ซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้ จะได้นำไปเป็นข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมการบริโภคอาหาร และภาวะโภชนาการรวมทั้งรูปแบบการให้โภชนศึกษาในกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษาให้มีความเหมาะสมและมีประโยชน์มากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และภาวะโภชนาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอย่างไร
2. พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และภาวะโภชนาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร
3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีพฤติกรรมการบริโภคอาหารแตกต่างกันหรือไม่ ตามลักษณะปัจจัยทางด้านประชากร และเขตที่ตั้งของ โรงเรียน (ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารและภาวะโภชนาการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาภาวะโภชนาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง พฤติกรรมการบริโภคอาหารกับภาวะโภชนาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี ตามลักษณะปัจจัยทางด้านประชากร และเขตที่ตั้งของโรงเรียน (ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล)

สมมติฐานการวิจัย

1. พฤติกรรมการบริโภคอาหาร และภาวะโภชนาการของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ไม่มีความสัมพันธ์กัน
2. พฤติกรรมการบริโภคอาหารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลไม่มีความแตกต่างกัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในวันที่มีการเก็บข้อมูลอาจจะมีนักเรียนที่ไม่ได้มาโรงเรียนในวันนั้น ซึ่งผู้วิจัยจะไม่ไปติดตามเก็บข้อมูลภายหลัง เนื่องจากคาดว่าจะมีเด็กที่ขาดเรียนอยู่ในจำนวนที่ไม่มาก และผู้วิจัยได้คิดคำนวณเผื่อไว้แล้ว

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจาก ระยะเวลาของการศึกษามีจำกัดจึงศึกษาเฉพาะ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านโภชนาการ กล่าวคือ สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยมาเป็นข้อมูลเบื้องต้น ในการพิจารณากำหนดแนวทางการให้โภชนศึกษา
2. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีปัญหาทุพโภชนาการ จะได้รับการแก้ไข และส่งเสริมปรับปรุงภาวะโภชนาการให้ดีขึ้น ก่อนที่นักเรียนจะจบการศึกษาภาคบังคับออกไป
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะโภชนาการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เช่น การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน สามารถนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการให้คำแนะนำ การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้มีพฤติกรรมบริโภคอาหารที่ถูกต้อง และส่งผลให้มีภาวะโภชนาการที่ดีต่อไป
4. เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับปัญหานี้ สามารถติดตามประเมินผลต่อไปได้ว่า นักเรียนกลุ่มนี้มีภาวะโภชนาการเป็นอย่างไร และสามารถนำไปใช้ประกอบการศึกษารายละเอียดในประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อวิชาการและชุมชนมากขึ้น

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

- ปัจจัยที่เป็นลักษณะประชากร ได้แก่ อายุ เพศ อาชีพและการศึกษาของบิดามารดา
- เขตที่ตั้งของโรงเรียน ได้แก่ ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล
- การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน ได้แก่ การจัดโครงการอาหารกลางวัน
- การได้รับข้อมูลข่าวสารทางด้านโภชนาการ

ตัวแปรตาม

- พฤติกรรมการบริโภคอาหาร
- ภาวะโภชนาการ

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมการบริโภคอาหาร หมายถึง ลักษณะความชอบและความเคยชินในการรับประทานหรือไม่รับประทานอาหาร ลักษณะชนิดของอาหารที่รับประทาน จำนวนมื้อที่รับประทาน และการปฏิบัติในการรับประทานอาหาร

ภาวะโภชนาการปกติ หมายถึง สภาวะของร่างกายที่ได้จากการวัดภาวะโภชนาการ โดยเทียบจากเกณฑ์น้ำหนักตามอายุ และส่วนสูงตามอายุ กับเกณฑ์มาตรฐาน และผลการวัดไม่ผิดไปจากเกณฑ์ที่กำหนดไว้เมื่อเทียบกับน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องชี้วัดภาวะโภชนาการของประชาชนชาวไทย อายุ 1 วัน ถึง 19 ปี ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2530

ภาวะทุพโภชนาการ หมายถึง สภาวะของร่างกายที่ได้จากการวัดภาวะโภชนาการ โดยเทียบจากเกณฑ์น้ำหนักตามอายุ และส่วนสูงตามอายุกับเกณฑ์มาตรฐาน แต่ผลจากการวัดต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เมื่อเทียบกับน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องชี้วัดภาวะโภชนาการของประชาชนชาวไทย อายุ 1 วัน ถึง 19 ปี ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2530

เกณฑ์มาตรฐาน หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ตรวจสอบ ภาวะโภชนาการ ซึ่งได้จัดทำขึ้นจากมาตรฐานน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องชี้วัดภาวะโภชนาการของประชาชนชาวไทย อายุ 1 วัน ถึง 19 ปี ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2530 โดยถือว่าค่าปกติของน้ำหนักตามอายุ คือ ค่าที่มากกว่าหรือเท่ากับเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 10 (P_{10}) ถึงเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 90 (P_{90}) และค่า

ปกติของส่วนสูงตามอายุคือ ค่าที่มากกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 10 (p_{10}) (กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข, 2530)

โรงเรียนในเขตเทศบาล หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา
ประถมศึกษาจังหวัดที่ตั้งอยู่ ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

โรงเรียนนอกเขตเทศบาล หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา
ประถมศึกษาจังหวัดที่ตั้งอยู่ นอกเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี

นักเรียน หมายถึง นักเรียนเพศชาย และเพศหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษา
ศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

โครงการอาหารกลางวัน หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้
รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี โดยมีครูและนักเรียนร่วม
กันจัดทำและจำหน่ายในราคาถูกลง หรือให้ฟรีบางส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ, 2527)

การได้รับข้อมูลข่าวสารทางด้านโภชนาการ หมายถึง การได้รับความรู้จากแหล่งต่าง ๆ
ต่อไปคือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หนังสือเรียน หรือได้จาก บิดา-มารดา ครู

แผนภูมิ 1.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

